

ארץ ישראל – קדושתה ומצוותיה

קדושת מקום בית המקדש

שתי קדושות לארץ ישראל: קדושה עצמית מחמת השכינה השורה בה וקדושה הבאה על-ידי ישראל הגורמת לחיוב המצוות התלויות בארץ, כדברי התשב"ץ: "דתרי ענייני נינהו, קדושת שכינה וקדושת מצות, וקדושת שכינה היא המיוחדת בעבר הירדן ימה, וקדושת מצות בין בן ובין בן" (שו"ת תשב"ץ, חלק ג, סי' ר).

במאמר זה נתרכז בעיקר בקדושת הארץ, ונראה שההבחנה בין קדושת השכינה לבין קדושת הארץ הקשורה לקיום מצוות התלויות בארץ אינה מדויקת, לפחות בנושא של קדושת מקום בית המקדש בזמן הזה! השאלות הקשורות בנושא זה מתקשרות לקדושה שעל-ידי ישראל, ובאופן כללי רוב הדוברים בנושא זה מדברים על "שתי קדושות". הארץ נתקדשה פעמיים: בימי יהושע ובימי עזרא, ויש בה קדושה ראשונה וקדושה שנייה. לגבי קדושה ראשונה נחלקו תנאים ואמוראים, ראשונים ואחרונים, האם קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא, או קידשה לשעתה ולעתיד לבוא. אין להתעלם גם מהשיטה של הר"ח, ונזכירה בהקדמה המדברת על קדושה ראשונה כקדושת האבות, וקדושה שנייה של יהושע (תוסי' יבמות פב ע"ב).

מקראות

.א.

הראי"ה קוק ("משפט כהן", תשובה צו) מצטט מקראות רבים, המראים שמפשוט הכתובים עולה שקדושת המקדש וירושלים קיימת לעד. פירושו של דבר: עם בניין בית המקדש שלמה קידש את המקדש קדושה שוודאי קידשה לשעתה, אך גם לעתיד לבוא. וכך הוא המקרא (מל"א ט ג): "ויאמר ה' אליו: שמעתי את תפלתך ואת תחנונתך אשר התחננתה לפני, הקדשתי את הבית הזה, אשר בנתה לשום – שמי שם עד עולם, והיו עיני ולבי שם כל הימים". זוהי תשובתו של הקב"ה לתפילתו של שלמה לאחר סיום בניין בית המקדש.

הרב מוסיף עוד, שאף בעת חורבנו של המקדש קדושתו לא סרה, שנאמר: "אם שוב תשבון אתם ובניכם מאחרי ולא תשמרו מצותי חקתי אשר נתתי לפניכם והלכתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם... והבית הזה יהיה עליון, כל עבר עליו ישם וישקק, ואמרו על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ולבית הזה" (מל"א ט ו, ח). חורבן הבית הנגרם עקב עזיבת ישראל את ה' הוא עצמו קיום הקדושה לעולם, כדברי הראי"ה (שם): "התנאי הזה, שהוא מאשר את החורבן של הבית אם יסורו מדרך ה', הוא בעצמו מקיים את עצם

מציאות הקדושה שלו לעולם". וכן: "הנה אני בונה בית לשם ה' אלקי להקדיש לו... לעולם זאת על ישראל" (שם ב ג).

מכאן שהקדושה שקידש שלמה הייתה גם לעתיד לבוא, "לעולם". וכן: "ואני בניתי בית זבל לך ומכון לשבתך עולמים" (דה"ב ו ב). נלמד מכאן "על קדושתו שהיא נצחית וקדושת עולם, שאינה משתנה ע"י חורבנות וחליפות הדורות" ("משפט כהן", שם). וכן: "ועתה בחרתי והקדשתי את הבית הזה להיות שמי שם עד עולם, והיו עיני ולבי שם כל הימים" (שם ז טז). המשנה (מגילה כח ע"א) דורשת את המקרא "והשמתי את מקדשיכם" (וי כו לא) כך: "קדושתן אף כשהם שוממין", היינו: החורבן אינו פוגע בקדושת המקום. וכן נראה מפשטות הכתוב (דבי יב ט): "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה אשר ה' אלקיך נתן לך", "מנוחה – זו שילה; נחלה – זו ירושלים" (רש"י, שם). נחלה היא דבר קבוע ללא הפסק. ודאי שאין להכריע בהלכה לפי פסוקים, אך כיוון ודרך אפשר ללמוד גם מפסוקים.

ב.

לכאורה היה אפשר ליישב את כל המקראות ולהסביר, שעניין קידשה לשעתה או לעתיד לבוא "הוא עניין של תנאי, בשעת קביעת הקדושה הותנה שהיא קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא למי"ד זה, ולמי"ד קדשה לעתיד הוקבעה אז גם לעתיד לבוא" ("משפט כהן", שם). אך ברור שאין אפשרות לומר כך, שהרי התנאי אינו מועיל כלל לבתי כנסיות שבארץ ישראל, שבחורבנם יצאו מקדושתם (משנה מגילה כח ע"א), וכן משמע בתוסי לגבי בתי כנסיות של בבל שהם ודאי על תנאי עשויות (שם כח ע"ב, ד"ה בתי כנסיות): "והכא מיירי כשחרב, דאז מהני התנאי, ודווקא לאותם שבבבל מהני התנאי, שהרי לעת בא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתן, אבל לאותן שבארץ ישראל לא מהני תנאי, שהרי קדושתן לעולם קיימת".

ולכן, לכאורה אי אפשר להסביר את המחלוקת שהיא קשורה למציאות, אם הקדושה הייתה גם לעתיד לבוא, או קידשה דווקא לשעתה, על תנאי שלא תכלול לעתיד לבוא. יש להסביר את המחלוקת בכיוון אחר לגמרי. וכך מסביר זאת הרב ב"משפט כהן" (שם): "אלא שבוודאי ענין מיוחד יש בקדושת מקום מקדש... והיא משום שיש כאן שתי קדושות מורכבות זו בזו, קדושת המקום וקדושת המחיצות, ולכתחילה אין להם ציור זו בלא זו, כשהבנין בלא המקום הנבחר ע"פ ה' לא חלה עליו קדושת בית עולמים, וכן המקום ללא הבנין ג"כ לא חלה עליו הקדושה. ע"כ לשעתו ודאי היה צורך לשני העניינים, המקום והבנין, אלא שבו נחלקו תנאים. אם קדושה ראשונה, שקדשה לשעתה, ע"י צירוף הבנין אל המקום, שנצטרפו אז בשעת הבנין וזמן עמידתו שני חלקי הקדושה ביחד, קדשה ג"כ לעתיד לבוא, שהומשכה הקדושה הזאת גם כשחרב הבנין ונתבטלו המחיצות, והיינו שזה התנאי של צורך המחיצות אל הבנין היה רק לשעתו, אבל אח"כ קדשה גם לעתיד לבוא גם ללא הבנין, [והצד השני] או שמא קדשה לשעתה דוקא עם הבנין ולא קדשה לעתיד לבוא, שאין ציור קדושת המקום ללא קדושת הבנין". הרב אומר, שלמי"ד קידשה גם לעתיד לבוא יש קדושת מקום גם ללא מחיצות, ולמי"ד שלא קידשה לעתיד לבוא אין קדושת מקום ללא מחיצות בשום מציאות.

נעיין בסוגיות המרכזיות העוסקות במחלוקות התנאים והאמוראים בנושא דידן. שנינו (עדויות ח ו): "אמר רבי אליעזר: שמעתי כשהיו בונים בהיכל [בתקופת עזרא] עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות, אלא שבהיכל בונים מבחוץ ובעזרות בונים מבפנים. אמר רבי יהושע: שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית, ואוכלים קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה, שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא".

לכאורה מחלוקת התנאים אינה ברורה: אם רבי אליעזר סובר שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא, לשם מה מחיצות, הרי אפשר לקדש לאחר הבנייה, ולשם מה בנייה בהיכל מבחוץ?

נראה כיצד למדו האמוראים (מגילה י ע"א) את המחלוקת הזו: "א"ר יצחק: שמעתי שמקריבין בבית חונוי בזמן הזה. קסבר בית חונוי לאו בית ע"ז היא [רש"י על אתר: "מזבח חונוי בנו של שמעון הצדיק בנה במה במצרים לשם שמיים"] וקא סבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא... אמר ליה: אמרת! אמר להו: לא! אמר רבא: האלוקים אמרה, וגמירנא לה מיניה! ומ"ט קא הדר ביה...", ושואלת הגמרא: "תנאי היא" [ואם מחלוקת תנאים היא, מדוע צריך היה רב יצחק לחזור בו, והגמרא מביאה את המשנה במסכת עדויות, מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע]. הגמרא ממשיכה: "א"ל רבינא לרב אשי: ממאי, דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר, וכי תימא קלעים לר"א למה לי [הרי קדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבוא], לצניעותא בעלמא". על פי הגמרא במגילה נראה שאין צורך לומר שרבי אליעזר ורבי יהושע חלוקים בקדושת המקדש.

על פי הגמרא במסכת שבועות אפשר לומר שהם חלוקים בקדושת ארץ ישראל, האם קידשה לשעתה או גם לעתיד לבוא. וכך היא הגמרא בשבועות (טז ע"א): "רב הונא אמר: בכל אלו [מלך, נביא, אורים ותומים, סנהדרין של ע"א, שתי תודות ושיר] תנן; רב נחמן אמר: באחת מכל אלו תנן". הגמרא מסבירה: "רב הונא אמר בכל אלו תנן; קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד; רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן, קסבר קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא ועזרא קדושי קדיש, אע"ג דלא הוּו אורים ותומים". גם כאן מביאה הגמרא את המחלוקת שבין ר' אליעזר ורבי יהושע כהוכחה לקיום המחלוקת אם קדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבוא או לא, וגם כאן דוחה רבינא לרב אשי את ההוכחה כמו במסכת מגילה, וכן גם בגמרא בזבחים (קז ע"ב). מתוך כך מסיק הרב (משפט כהן, שם) את המסקנות האלה:

א. דברי רבי יהושע אינם מעלים ספק, אך רבי אליעזר הביא מעשה שממנו אפשר ללמוד, והרי קיימא לן שאין למדין הלכה מפי מעשה (בבא בתרא קל ע"ב).

ב. גם אילו הייתה מחלוקת, ההלכה היא כרבי יהושע, שהרי ר' אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע.

ג. הלא קיימא לן דאין הלכה כרבי אליעזר אלא בארבעה מקומות (ראה נידה, דפים ז-ח), דהא ר"א שמותי הוא.

ד. ניתן להוכיח שאין כלל מחלוקת כאן בין ר' אליעזר ור' יהושע, אלא ר' אליעזר מודה לרבי יהושע שבמקדש ובירושלים קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא.

נראה מקורות שמהם ניתן ללמוד שקדושת ירושלים לא בטלה. הגמרא במסכת ביצה (ה ע"א): "ותניא: כרם רבעי היה לו לר' אליעזר במזרח לוד בצד כפר טבי, וביקש להפקירו לעניים..." רש"י על אתר: "שילקטוהו הם ויעלוהו לירושלים ויאכלוהו שם, שהיה עליו טורח להעלות שם הפירות". תוספות (שם ע"ב, ד"ה ובקש): "וא"ת אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, א"כ מה הרויחו עניים בזה הא היו צריכין לפדותו קודם אכילה, שהרי לא היה חומה לירושלים ולא היו יכולים לאוכלו בשום מקום רק לפדותו קודם אכילה? וי"ל לפרש"י ניחא דפי' קדושה ראשונה אליבא דרבי אליעזר קדשה לעתיד לבוא א"כ יכולין העניים להביא פירות לירושלים ולאכלן שם בלא פדייה".

משנה זבחים (ק"ב ע"ב): "באו לירושלים נאסרו הבמות, ולא היה להן היתר". משנה זו מובאת גם במגילה (י ע"א).

הגמרא בזבחים (ס"ב ע"א): "אמר רבה בר חנה א"ר יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה... ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית. במתניתא תנא, ר"א בן יעקב אומר: שלשה נביאים עלו עמהן מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח ועל מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית, ואחד שהעיד להם על התורה שתכתב אשורית". תוספות על אתר (ד"ה ואחד שמקריבין אע"פ שאין בית): "דקדושת בית קידשה לשעתה ולעתיד, ולא דמי לקדושת הארץ דק"ל דבטלה כדמוכח בפ"ק דחולין (ו ע"ב) גבי בית שאן שיש חילוק ביניהם...".

וכן זבחים (ס ע"ב): "אמר רבינא: לעולם קסבר לא קידשה, והכא במאי עסקינן בבכור שנוק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים, ואיתקש בשרו לדמו, מה דמו במזבח אף בשרו במזבח". תוספות שם (ד"ה מאי קסבר האי תנא): "וקשה לפירוש הקונטרס, מאי דוחקיה דרבינא לומר לא קדשה ופליג אכוליה הש"ס דקים לן ירושלים אין אחריה היתר...".

על פי מקורות אלו יכולים לסכם, שרוב המקורות קובעים מפורשות שקדושת המקדש קידשה לעתיד לבוא.

הגמרא בשבועות (ט"ז ע"א), שיש בה לכאורה מחלוקת לגבי קדושת המקדש, אם קידשה לעתיד לבוא או לא (המחלוקת שם היא בין רב הונא, הסובר קידשה לעתיד לבוא, כי בכל אלה תנן, ובין רב נחמן הסובר באחד מכל תנן, ולכן לא קידשה לעתיד לבוא), אינה סותרת את שמצאנו, כי דעה זו היא דעת יחיד, וכל זה אינו אלא דרך השקלא והטריא שבגמרא.

הירושלמי מביא עניין זה במסכת סנהדרין (פ"א ה"ג) לפי הגרסה שבכל אלה תנן. וכך שנינו שם: "ר' יהודה אומר: בתחילה יועל דוד בדבר גדי – זה מלך ונביא; ויחל שלמה לבנות את בית ה' אלקי ישראל בהר המוריה אשר נראה' – אלו אורים ותומים; 'לדוד אביהו' – זה סנהדרין; 'שאל אביך ויגדך, וקניך ויאמרו לך' – השיר; 'וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה' – תודות, 'ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל החומה לשער האשפות'".

הגמרא מביאה שם דרשות שונות, וכולן לפי השיטה שבכל אלה תנן, וממילא קידשה גם לעתיד לבוא. רבי זירא מצטט את הבבלי: "תניי תמן, נביא יש כאן, אורים ותומים למה אני צריך", וברור שזו השיטה שבאחד מכל אלה תנן, אך הירושלמי לומד בפשטות שבכל אלה תנן.

הרב (משפט כהן, שם) מסכם: "מכל זה מתברר שאם היה בידינו להכריע להלכה ע"פ משמעות הסוגיות בדבר שחלקו בו הראשונים, ודאי שצריכין אנו לומר בודאי

ודאות, שהלכה היא לכה"פ גבי קדושת ירושלים והמקדש דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל, וכן הלכה רווחת בישראל".

ד. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (יד החזקה, הלכות בית הבחירה, פרק ו, הלכה יד-טז): "כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור, וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה שם מלך ולא אורים ותומים, ובמה נתקדשה? בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא, קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא.

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה, ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות, שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר אי"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר 'יהשמותי את מקדשיכם', ואמרו חכמים אע"פ שמומין בקדושתם הן עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה".

וכן הרמב"ם בהלכות תרומה (פרק א, הלכה ה): "כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן. שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא, והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו, ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ורבינו הקדוש התייר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, והוא נמנה על אשקלון, ופטרה מן המעשרות".

הראב"ד בהלכות בית הבחירה (שם) משיג על הרמב"ם: "א"א, סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מאין לו, ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב, ובגמ' אמרו דנפול מחיצות, אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר אי"י, ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לרבי יוסי, דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבוא, לא אמר אלא לשאר אי"י, אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו, לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת". לכאורה נראה מפשטות העניינים שהרמב"ם והראב"ד חלוקים בצורה קיצונית: לשיטת הרמב"ם קדושת הארץ בקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא, והנימוק הוא מפני שקדושה תלויה בכיבוש. בקדושה שנייה במקומות שהחזיקו קדושה גם לעתיד לבוא, והנימוק הוא קדושה ע"י חזקה. קדושת המקדש קדושה לעתיד לבוא

כבר בקדושת שלמה קדושה ראשונה, והנימוק הוא קדושה על-ידי שכינה. אך לשיטת הראב"ד, גם לדעת רבי יוסי, הסובר שקדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבוא, זה דווקא בקדושת הארץ ולא בקדושת המקדש, שקדושת המקדש לא קידשה לעתיד לבוא, משום שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם, דבר שנתגלה לראב"ד בסוד ה' ליראיו.

הרב מדייק ("משפט כהן", שם): "אכן באמת לא זו בלבד שמדי איסור וקדושה דרבנן בודאי לא נפקא לדעת הראב"ד לנכנס למקום המקדש בזה"ז ויותר על כן שלשונו 'אין בו כרת' משמע שגם אסור דאוריתא שלא ועשה יש בו, וגם על דרשת 'והשימותי מקדשיכם שהם בקדושתך' אע"פ שהם שוממים' בודאי לא פליגי גם לענין זה".

הרב ממשיך ומדגיש שגם אם הראב"ד היה מסכים שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא, היה מסכים עם הרמב"ם על חיוב הכרת. וכך הוא מדייק: "שהרי לשונו בהשגתו א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו זה... ואיך אפשר לומר שכל עיקר המחלוקת של הראב"ד על הרמב"ם על מה שהרמב"ם פסק כרב הונא בשבועות, ואילו הראב"ד פסק כרב נחמן, דבאחת מכל אלו תנן ועזרא קדושה גמורה קדשי".

הרב מסכם: "הדברים ברורים שמעולם לא עלה על דעתו של הראב"ד להכריע כאן בעיקר המחלוקת, אם קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל... ולפי"ז היה גם הוא מודה לדינא שהנכנס בזה"ז למקום המקדש חייב כרת, ובוה אין הראב"ד דן כאן כלל. אלא שהוא עמד על הכרעתו של הרמב"ם ועל חידושו, שחידש לחלק בין קדושת כללות ארץ ישראל בחיוב המצות התלויות בה לקדושת ירושלים והמקדש, שאע"פ שהכריע בענין קדושת הארץ כמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל, מ"מ לענין קדושת ירושלים והמקדש הכריע כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל, והכרעה זו היא מסברתו ולא נזכרה בפירוש בגמרא. אלא שאם כבר הכריע בענין קדושת הארץ בלא קדשה לע"ל היה צריך, לדעת הראב"ד, לפסוק ג"כ לענין קדושת המקדש וירושלים דלא קדשה לע"ל. ולפי"ד הרמב"ם היה משמע ליה להראב"ד, דיסבור דליכא למ"ד בקדושת המקדש דלא קדשה לע"ל, דאפי"ל למ"ד דקדושת הארץ לייק לע"ל, מ"מ קדושת המקדש וירושלים קדשה, ואי"כ המשניות ששינו בהן ואם אין מקדש ירקב הן דלא כמאן, וגם הסוגיא דגמרא, העוסקת בענין קדושת ירושלים לאכילת מע"ש, ואומרת דנפול מחיצות, שבטלה אז הקדושה של ירושלים, היא דלא כמאן.

וכן מדויקים הם דבריו בהשגה, שכי אחרי זה: אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל לא חלק בין מקדש וירושלים לשאר אי"י... אח"כ חידש הראב"ד עוד, דלא מיבעי שאין סברא לומר שקדושת הארץ תהיה בטלה וקדושת ירושלים והמקדש תהיה קימת, אלא דאיכא למימר נמי איפכא, והוא דלמ"ד קדושה ראשונה לייק לע"ל אלא דקדושה שניה קדשה לע"ל, והוא דרבי יוסי דסדר עולם דסי"ל הכי (כמובא ביבמות ובנדה מ"ו), מ"מ מודה הוא, דקדושת ירושלים והמקדש בטלה בזה"ז, וקדושה שניה לגבי דידהו לא קדשה לע"ל וזה נגלה לו מסוד ה' ליראיו".

במאמר זה, הדין בקדושת ירושלים והמקדש בזמן הזה, ראינו, שהמחלוקת תלויה בשני עיקרים:

1 אם קדושת הבית שווה בדינה לקדושת הארץ לגבי שתי הקדושות, דהיינו קדושה ראשונה וקדושה שנייה, ואין לחלק ביניהם. היינו: אם קדושה ראשונה או שנייה קידשה לעתיד לבוא או לא, אותו דין יהיה בירושלים והמקדש ושאר אי"י.

2 אם קדושת ירושלים והמקדש וקדושת הארץ אינן שוות בדיניהן, צריך להבחין איזו מהן קידשה לעתיד לבוא ואיזו לא, ובאיזו קדושה קידשה לעתיד לבוא.

הרבה סוגיות בשי"ס, הן בבבלי והן בירושלמי, מחלוקות תנאים ואמוראים, נחלקו בנושאים הללו, וכאן צוינו העיקריות שבהן. ראינו שכמעט לכל הדעות קדושת ירושלים והמקדש קידשה בקדושה ראשונה לעתיד לבוא. יש בראשונים חמש שיטות ידועות בנושא דידן, אך במאמר זה התרכזתי בשתי שיטות: בשיטת הרמב"ם ובשיטת הראב"ד. **שיטת הרמב"ם** היא שקדושת הבית וקדושת הארץ לא שוו; קדושת הבית קידשה לעתיד לבוא בקדושה שקידש שלמה, מה שאין כן קדושת הארץ שקידשה לעתיד במקומות שהחזיקו עולי בבל – מקדושה שנייה שקידש עזרא. **שיטת הראב"ד**, לפי פשוטם של דברים, היא שקדושת הבית לא קידשה לעתיד לבוא כלל, אפילו לא בקדושת עזרא, ולפיכך הנכנס עתה למקום המקדש אינו חייב כרת. לגבי קדושת הארץ – אם נאמר שהוא פוסק כשיטת רבי יוסי בסדר עולם, הרי קידשה לעתיד לבוא בקדושה שנייה של עזרא. אך ראינו שהראב"ד קוק חולק על כך מכול וכול, ומוכיח שהראב"ד משיג על שיטות הרמב"ם, המחלק בין קדושת ירושלים והמקדש לבין קדושת ארץ ישראל. על כך אומר הראב"ד, שיש הרבה סוגיות שהן בניגוד לשיטתו של הרמב"ם, ואם עליו לומר אז ההפך הוא הנכון, וזה סוד ה' אשר נגלה לראב"ד, שאינו מוכיח את דעתו מסוגיות ופסיקה, כך שהראב"ד אינו בא להכריע בהלכה. להלכה, גם לשיטת הראב"ד: הנכנס בזמן הזה ודאי שמספק כרת לא יצא.